

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรม

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมกับสังคม

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทฤษฎีในวรรณกรรม

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมการเมือง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เรื่องสั้น

๒.๒.๑ ความหมาย และลักษณะของเรื่องสั้น

๒.๒.๒ บทบาทของเรื่องสั้น

๒.๓ ความรู้เกี่ยวกับรางวัลพานแว่นฟ้า

๒.๓.๑ ความเป็นมาของรางวัลพานแว่นฟ้า

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์และเกณฑ์การตัดสินรางวัลพานแว่นฟ้า

๒.๓.๓ เรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

๒.๕ สภาพสังคมไทยใน พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๓

๒.๕.๑ สถานการณ์การเมืองไทย

๒.๕.๒ สถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมการเมือง

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับรางวัลพานแว่นฟ้า

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรม

การศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับวรรณกรรมเป็นการศึกษาแนวคิดในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๓ มีสาระ โดยสรุป ดังนี้

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมกับสังคม

นักวิจารณ์และนักวิชาการแต่ละยุคสมัยสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม และได้สร้างสรรค์แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและสังคมหลายแนวคิด ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามาเพื่อเป็นแนวทางการในศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ดังนี้

พิชัย ศรีภู โป (๒๕๔๒ : ๑๐๕) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีสังคมไว้ว่า วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน มนุษย์เป็นผู้สร้างวรรณกรรมและได้บันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยไว้ ดังนั้นจึงสามารถศึกษาวรรณกรรมได้ในสังคม ทำนองเดียวกันก็สามารถดูสังคมได้จากวรรณกรรม นอกจากนี้วรรณกรรมและสังคมยังมีบทบาทและอิทธิพลซึ่งกันและกันอีกด้วย วรรณกรรมมีอิทธิพลในการเสริมสร้างทัศนคติต่อบุคคลในสังคม ซึ่งจะมีผลในการเปลี่ยนแปลงลักษณะสังคม ขณะเดียวกันนักเขียนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมก็ย่อมแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รัฐจวน อินทรกำแหง (๒๕๓๕ : ๒๘-๓๑) ได้อธิบายแนวคิดของวรรณกรรมวิจารณ์ที่แสดงให้เห็นว่าศิลปะวรรณกรรมและสังคมมีความสัมพันธ์กัน โดยกล่าวว่า วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสะท้อนถึงชีวิตมนุษย์ในสังคมวรรณคดีจึงไม่ใช่สิ่งที่สูงส่งลอยอยู่กลางเวหา แต่เป็นสิ่งที่ต้องสัมผัสกับชีวิต สะท้อนชีวิตและสรุปทบทวนให้กับชีวิตที่มีส่วนหนุนช่วยเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปของชีวิตมนุษย์ วรรณคดีจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมตามความเป็นจริง สำแดงออกซึ่งความเป็นจริง และบันทึกความเป็นจริง

สุวนีย์ มกราพันธุ์ (๒๕๒๖ : ๑๓๔-๑๓๕) กล่าวถึงอิทธิพลระหว่างสังคม วัฒนธรรมกับวรรณกรรมว่า ผู้สร้างวรรณกรรมหรือกวี เป็นคนหนึ่งที่ร่วมอาศัยอยู่ในสังคม เป็นผู้ที่อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมในสังคม การแต่งหนังสือหรือกวีนิพนธ์จึงมักจะสะท้อนให้เห็นสภาพวัฒนธรรมในสมัยนั้น ๆ โดยไม่ตั้งใจที่จะกล่าวถึงสังคมหรือวัฒนธรรมอย่างจริงจังในเนื้อหาของวรรณกรรม ดังนั้นผู้แต่งหรือกวีก็จะถ่ายทอดความคิดส่วนรวมของสังคมออกมา วรรณกรรมจึงเป็นกระจกสะท้อนวัฒนธรรมสมัยนั้น และการศึกษาวรรณกรรมจึงหลีกเลี่ยงการศึกษาสังคมได้ยาก

บรรจง บรรเจิดศิลป์ (๒๕๒๔ : ๕๗-๖๑) กล่าวถึงศิลปะซึ่งเป็นผลที่เกิดจากสังคมว่า ศิลปะกับชีวิตย่อมมีส่วนสัมพันธ์กัน ศิลปะดำรงอยู่ได้ก็โดยมีชีวิตของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ดังนั้นวรรณกรรมซึ่งเป็นศิลปะก็ย่อมมีธรรมชาติเช่นเดียวกันคือ จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่อย่างใดอย่างหนึ่งของสังคม และเป็นผลสะท้อนจากสภาพเศรษฐกิจ และการเมืองส่วนใดส่วนหนึ่งที่แวดล้อมอยู่ ชีวิตมนุษย์มีความสับสนเพียงใด ศิลปะย่อมมีความสับสนเพียงนั้น

จากการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ว่า วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกออกหากันไม่ได้ สังคมเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรม มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม การเคลื่อนไหวของสังคมและมีผลกระทบต่อวรรณกรรม โดยวรรณกรรมจะสะท้อนภาพสังคม เศรษฐกิจ และ

วัฒนธรรมในเรื่อง อันเนื่องจากผู้เขียนวรรณกรรมได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนไหวของสังคม ขณะเดียวกันวรรณกรรมก็มีอิทธิพลต่อสังคมเช่นกัน ผู้เขียนได้สร้างสรรค์วรรณกรรมซึ่งจะมีอิทธิพลต่อผู้อ่าน สังคม วัฒนธรรมรวมทั้งการเมืองโดยถ่ายทอดความคิดเห็นหรือเรื่องราวค่านิยมที่ขับเคลื่อนให้สังคมเจริญก้าวหน้าต่อไป

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทฤษฎีในวรรณกรรม

การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทฤษฎีในวรรณกรรม ดังต่อไปนี้

อิงอร สุพันธุ์วิช (๒๕๔๘ : ๒๐-๒๕) ได้ศึกษาเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดซึ่งหมายถึงเรื่องสั้นที่นำเสนอความคิดเห็นหรือทฤษฎีอันเป็นสาระของเรื่อง และยังพบว่านักเขียนใช้กลวิธีการแสดงความคิดเห็นของตน ๓ วิธี คือ เสนอความคิดเห็นผ่าน โครงเรื่อง เสนอผ่าน ผู้เขียนโดยตรง และเสนอผ่านตัวละคร ทั้งนี้ได้มีความหมายจำกัดเพียงแต่ชื่อเรื่อง แต่ทฤษฎีหรือ ความคิดเห็นของผู้เขียนที่เสนอมาในเรื่องมีบทบาทเป็นแกนหลักและมีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะของโครงเรื่อง ตัวละคร และรายละเอียดต่าง ๆ ภายในเรื่อง โดยจะแฝงอยู่ในเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ มีตัวละครเป็นผู้แสดงพฤติกรรมตามสถานที่และเวลาที่กำหนดไว้ในท้องเรื่อง

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๓ : ๗-๘) ได้อธิบายว่า ทฤษฎีของผู้แต่งที่มีต่อโลกหรือเรียกว่า โลกทัศน์ หมายถึง ความคิดเห็นของนักเขียนในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตนกับโลก เป็นความคิดที่ซับซ้อนผสมผสานของประสบการณ์และอารมณ์ และเป็นที่มาของแรงบันดาลใจของนักเขียน อาจกล่าวได้ว่าโลกทัศน์เป็นตัวกำหนดโครงสร้างภายในของวรรณกรรม ทำให้นักเขียนเลือกรูปแบบการเขียนเรื่องแต่ละประเภท ตลอดจนเลือกสร้างตัวละครและองค์ประกอบอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับทฤษฎีของตนเอง

นอกจากนี้โลกทัศน์เป็นนามธรรมซึ่งเป็น โครงสร้างของความคิดและอารมณ์ หรืออาจกล่าวว่าเป็นจิตสำนึก อันมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างของวรรณกรรม และรูปแบบและองค์ประกอบต่าง ๆ การเข้าใจโลกทัศน์ของผู้เขียนจะเป็นแนวทางให้เข้าใจโครงสร้างระดับลึกและนำไปสู่การเข้าถึงวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น โลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคนขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของยุคสมัย ภาวะแวดล้อมทางสังคมของนักเขียน ซึ่งจะกำหนดให้นักเขียนมองโลกไปในลักษณะที่ต่างกัน โดยเฉพาะเหตุการณ์ร่วมสมัยจะมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดนักเขียนแต่ละคนให้มีโลกทัศน์ไปในทางศรัทธาหรือสิ้นหวัง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (๒๕๒๓ : ๑) กล่าวว่าการศึกษาทฤษฎีของกวีที่เกี่ยวกับการเมืองจากวรรณกรรมจะพบว่า กวีมีฐานะเป็นสัตว์การเมืองจึงมักจะบันทึกเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองบางประการไว้ในงานเขียนเสมอ ในการศึกษาแนวคิดทางการเมืองในวรรณกรรมจะ

พบว่า ทรรศนะที่ปรากฏในวรรณกรรมมีสองลักษณะ คือ ความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งแสดงออกตามอรรถาธิบายและตามความรู้สึกลึกซึ้งที่แก่นึกคิดที่เป็นอิสระของกวี และความคิดเห็นที่แสดงออกตามที่ได้รับอิทธิพลจากรัฐ หน่วยงาน และกลุ่มลัทธิการเมืองหรืออุดมคติทางการเมืองของสังคมที่กวีอาศัยอยู่

สรุปได้ว่า ทรรศนะหรือโลกทัศน์ เป็นความคิดเห็นของนักเขียนที่สอดแทรกในวรรณกรรมการเมือง ซึ่งถูกกำหนดโดยสภาพสังคมและประสบการณ์ของนักเขียน โดยนำเสนอผ่าน โครงเรื่อง ตัวละครและผู้เขียน ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวจะมีส่วนในการกำหนดรูปแบบตัวละครในวรรณกรรม และแนวคิดของนักเขียนที่ปรากฏในวรรณกรรมอาจจะเป็นการแสดงออกของนักเขียนตามอรรถาธิบาย หรือแสดงออกเพื่อการเคลื่อนไหวของตนในด้านต่าง ๆ หรือความคิดเห็นที่มีต่อสถานการณ์บ้านเมืองหรือสภาพสังคมก็ได้

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมการเมือง

การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นการเมืองที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมือง มีสาระสำคัญ ดังนี้

พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (๒๕๔๕ : ก) ศึกษาวรรณกรรมที่สะท้อนภาพการเมืองในอดีต และพบว่า วรรณกรรมกับการเมืองมีความสัมพันธ์กันมาทุกยุคทุกสมัยเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องการอยู่ร่วมกัน โดยสันติสุขและปลอดภัย สังคมของมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีชนชั้นปกครอง เมื่อตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาของสังคม จึงทำให้เกิดระบบการเมืองการปกครองในรูปแบบต่าง ๆ ผู้นำทางการเมืองมีตำแหน่งหน้าที่ในขอบข่ายของอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไปตามกฎเกณฑ์ที่สังคมบัญญัติขึ้น ชนชั้นปกครองบางระบอบมีอำนาจและสิทธิพิเศษที่หวงแหนไว้ตลอดชีวิต ทั้งยังต้องการให้ลูกหลานสืบทอดอำนาจนั้นต่อไป โดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติหรือความสามารถของเขาเหล่านั้น วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ชนชั้นปกครองใช้เป็นสื่อโน้มน้าวใจประชาชนให้จงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อชนชั้นปกครอง อีกทั้งให้ยอมรับว่าชนชั้นปกครองมีบุญบารมีเหนือบุคคลทั่วไป ฉะนั้นวรรณกรรมบางเรื่องจึงสะท้อนสภาพความเป็นไปในทางการเมืองได้อย่างแจ่มชัด ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสภาพการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในเวลานั้น

ชูดา จิตพิทักษ์ และกระแสร มาลาภรณ์ (๒๕๒๗ : ๘๕-๘๖) กล่าวถึงเจตนาการเขียนวรรณกรรมการเมืองของมนุษย์ว่า เขียนขึ้นเพื่อปกป้องชาติของตัว และแสดงความคิดทางการเมืองให้ขับเคลื่อนการพัฒนาของการเมือง ดังที่ว่า สาเหตุหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้นมา ก็เพราะต้องการเรียกร้องและปกป้องให้เผ่าพันธุ์ของตนเพื่อดำรงอยู่ได้ ต้องการสนองความบังคลาใจจากการต่อสู้ของชีวิต ทั้งในทางธรรมชาติ และทางสังคม วรรณกรรมในแต่ละยุคสมัยจึงเป็นภาพสะท้อนด้านใดด้านหนึ่งของสังคมการเมือง ความคิดและความรู้สึกทางการเมืองที่ถ่ายทอดออกมา นั้นจึงไม่ใช่ของใหม่ หากวิวัฒนาการคล้ายขยายตัวและเป็นไปตามสภาพสังคม

ธิดา โมสิกรัตน์ (๒๕๒๕ : ๔๔๓-๔๔๘) ได้อธิบายความหมายและจุดมุ่งหมายในการแต่งวรรณคดีการเมืองว่า เป็นวรรณคดีที่เสนอพรรณนาการเมืองซึ่งเป็นแนววรรณคดีสังคมนิยมโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัว ชนชั้นต่าง ๆ สถาบันทางสังคม ปัญหาของสังคม และทรศนะในแนวของวรรณคดีประชาชน นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาแสดงถึงความกดดันของประชาชน และชีวิตมนุษย์ในทุกแง่มุมซึ่งจะสะท้อนให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนุษย์ โดยที่ผู้แต่งวรรณคดีการเมืองมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นปัญหาของคนในสังคม ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการแต่งวรรณคดีการเมืองคือ เพื่อแสดงทรศนะของนักเขียนที่มีต่อการเมืองและอุดมคติทางสังคมโดยปลุกระดมความคิดและชักจูงให้ผู้อ่านลงมือปฏิบัติการตามแนวคิดของผู้แต่ง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและสังคมได้ ผู้แต่งบางคนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง และเพื่อสะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสถานะความเป็นจริงของสังคมอย่างแท้จริง นอกจากนี้วรรณคดีการเมืองบางเรื่องสามารถทำนายเหตุการณ์ทางการเมืองในอนาคตได้อีกด้วย

สมพร มั่นตะสูตร (๒๕๒๔ : ๑๒) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและการเมือง ไว้ว่า วรรณกรรมและการเมือง มีความสัมพันธ์ในฐานะที่ต่างก็อยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งในค่านิยมร่วมกัน นั่นคือนักการเมืองแก้ปัญหาคความขัดแย้งของสังคม ในขณะเดียวกันผู้สร้างวรรณกรรมก็หยิบยกปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมมาเสนอให้ผู้อ่านมองเห็นและหาแนวทางแก้ไข โดยนำแนวคิดทางการเมืองมาเป็นแก่นเรื่อง ดังนั้น นอกจากจะสะท้อนปัญหาและความเป็นไปทางการเมืองแล้ว ยังอาจจะสร้างสรรค์สังคมได้ในฐานะที่วรรณกรรมการเมืองแทรกข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของการเมืองปะปนอยู่

บำรุง สุวรรณรัตน์ และชูศักดิ์ เอกเพชร (๒๕๒๒ : ๑๔๔) กล่าวถึงความหมายและลักษณะของวรรณกรรมการเมืองไว้ว่า วรรณกรรมการเมืองเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเน้นหนักไปในทางการเมือง หรือแสดงให้เห็นถึงสารัตถะที่มีผลกระทบต่อการเมือง ไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง และเนื้อหาทางการเมืองในวรรณกรรมอาจกล่าวถึงสถาบันทางการเมือง และรวมถึงการใช้สัญลักษณ์เป็นตัวกลางเพื่อสื่อความคิดทางการเมืองด้วย รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมการเมืองจะไม่หยุดนิ่งอยู่ในเฉพาะสมัยใดสมัยหนึ่ง หากแต่จะวิวัฒนาการไปตามสภาพการเมืองการปกครองที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปของแต่ละยุคแต่ละสมัย

พลศักดิ์ จิร ไกรศิริ (๒๕๒๒ : ๑๑๕-๑๑๙) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมการเมืองมีเนื้อหาสะท้อนความยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคมออกมาในรูปของตัวอักษร สามารถก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจแก่คนจำนวนมากจนถึงขั้นที่จะนำไปสู่ความรู้สึกที่จะปฏิรูปสังคม วรรณกรรมการเมืองมีเนื้อหาบรรยายสภาพบ้านเมือง สังคม และระบบการเมืองที่มีปัญหา และชักจูงให้ผู้อ่านเปลี่ยนแปลงทรศนะทางการเมืองโดยลบล้างความคิดทางการเมืองแบบเก่า นอกจากนี้ยังมีเนื้อหา

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐ และสภาพสังคมโดยรวม โดยเสนอค่านิยมทางสังคมที่ขัดแย้งกัน และพยายามลบค่านิยมและระบบความเชื่อที่ชนชั้นปกครองครอบงำ วรรณกรรมการเมืองยังสอดแทรกความคิดว่าชะตาชีวิตของมนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยกรรมเก่าหรืออำนาจเร้นลับและยังเรียกร้องเสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน และสิทธิของราษฎรที่จะได้รับความยุติธรรมจากสังคม และจากรัฐบาลด้วย

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับวรรณกรรมการเมือง สรุปได้ว่าวรรณกรรมการเมืองมีบทบาทสำคัญทางด้านสังคมและการเมือง มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวรรณกรรมรูปแบบอื่น ๆ มีความสัมพันธ์กับการเมืองอย่างใกล้ชิด สะท้อนภาพการเมืองของยุคสมัยนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน นักเขียนได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นที่มีต่อสถานการณ์การเมืองที่เกิดขึ้น โดยโน้มน้าวหรือสร้างความสะเทือนใจให้ผู้อ่านมีความรู้สึกนึกคิดคล้อยตามไป นอกจากนี้ผู้เขียนวรรณกรรมการเมืองยังใช้วรรณกรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เรื่องสั้น

การศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้าผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องสั้น มีสาระสำคัญดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายและลักษณะของเรื่องสั้น

นักวิชาการได้อธิบายความหมายและลักษณะของเรื่องสั้นดังนี้

สุทัศน์ วงศ์กระบอกถาวร (๒๕๕๐ : ๑๕) กล่าวว่า เรื่องสั้นเป็นงานวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีที่สร้างสรรค์จากพลังสติปัญญาของมนุษย์ มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าที่มีต้นเค้ามาจากการเล่านิทานหรือตำนาน อันเป็นพัฒนาการเล่าเรื่องระยะแรกเริ่มของมนุษย์ที่ถ่ายทอดกันด้วยวาจา

ถวัลย์ มาศจรัส (๒๕๔๔ : ๑๕-๒๕) ได้นิยามคำว่าเรื่องสั้นว่า เรื่องสั้นคืองานเขียนในรูปแบบของบันเทิงคดีที่เสนอความคิดสำคัญเพียงความคิดเดียว และ เหตุการณ์ ในเวลาจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับ พัทธจิรา จันทรดำ (๒๕๔๗ : ๓๑-๓๒) ที่ได้กล่าวว่า เรื่องสั้นเป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่งที่นักประพันธ์จะใช้เทคนิคพิเศษทางภาษา รูปแบบ และ โครงสร้าง ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ต่อเนื่องในชีวิต นักประพันธ์บางคนจึงอาจจะเริ่มต้นเรื่องด้วยประโยคหรือวลีที่ครอบคลุมประสบการณ์ที่กว้างไกลกว่า นักประพันธ์ได้นำเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์มาประสานเข้ากับพฤติกรรมของตัวละครแล้วสร้างเป็นเรื่องที่น่าสนใจและชวนให้ติดตาม

ไพโรธ เลิศพิริยกุล (๒๕๔๒ : ๔๖) ได้ให้ความหมายเรื่องสั้นไว้ว่า เป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วชนิดหนึ่งที่มีรูปแบบการเขียนเฉพาะที่เรียกว่าเรื่องสั้นก็เพราะกำหนดความยาวของเรื่องไว้ เช่น ในต่างประเทศจะกำหนดว่าเป็นงานเขียนที่มีความยาวขนาด ๑๐๐๐ คำถึง ๑๐ ๐๐๐ คำ ส่วนของไทย

เราก็กำหนดความยาวของเรื่องว่าประมาณ ๕ หน้าถึง ๘ หน้า อาจจะสั้นกว่าหรือยาวกว่านั้นก็ยังถือว่าเป็นเรื่องสั้น เช่น บางเรื่องอาจยาวเพียง ๑ หน้ากระดาษฟูลสเก็ป เรียกว่าเรื่องสั้นขนาดสั้นถ้าเรื่องยาวมากถึงขนาด ๔ ตอนจบ ก็เรียกว่า เรื่องสั้นขนาดยาว

จินดา ดวงจินดา (๒๕๒๖ : ๕-๖) นิยามความหมายเรื่องสั้นว่า เรื่องสั้นคือเรื่องที่เขียนแต่งขึ้น มีความยาวพอประมาณ แต่สั้นกว่าเรื่องยาวประเภทนวนิยาย หรือนวนิยายขนาดสั้น ลักษณะหลักของเรื่องสั้นคือมีแก่นหรือแกนกลางเพียงแก่นเดียว หรือถ้าเป็นความประทับใจก็คลี่คลายขยายเป็นเรื่อง ลักษณะหลักอีกประการหนึ่งคือ ขอบเขตของเรื่องและตัวละครมีจำกัด ด้วยอารมณ์เดียว เขียนอย่างรวบรัด เดินเรื่องเร็ว และจบลงอย่างคาดไม่ถึง

สรุปได้ว่า เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน มีความยาวประมาณ ๕ ถึง ๘ หน้า ดำเนินเรื่องรวดเร็วและรวบรัด และมีความคิดสำคัญและเหตุการณ์ ในเวลาที่จำกัด หรือต้องมีแก่นเรื่องเพียงหนึ่งเดียว นักเขียนจะถ่ายทอดความคิดเห็นและประสบการณ์ชีวิตของตน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ

๒.๒.๒ บทบาทของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะสำคัญเช่นเดียวกับวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ คือ มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ความคิด และค่านิยมของผู้อ่าน ดังแนวคิดที่สรุปได้ดังนี้ นพพร ประชากุล (๒๕๕๒ : ๑๘๕-๑๘๐) ได้กล่าวว่า เรื่องสั้นก็เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งทำหน้าที่เป็นกระจกส่องสะท้อนสภาพความเป็นไปของมนุษย์และสังคมอย่างเที่ยงตรงตามความเป็นจริง ไม่ปรุงแต่งสีสรรให้สวยงามเพื่อกระตุ้นอารมณ์เพื่อฝัน สำหรับเรื่องสั้นที่เป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิต ก็จะตีแผ่ให้เห็นความเลวร้ายในสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้อ่าน โดยผู้เขียนมีเจตนาให้เรื่องสั้นเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงสังคม หรือช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนั้น

ทัศนีย์ นาควัชร (๒๕๔๕ : ๔๐-๔๒) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวของสังคมเป็นอย่างมาก นักเขียนใช้เป็นสื่อที่มีบทบาทเคลื่อนไหวทางสังคม บทบาทของนักเขียนไม่ใช่เป็นเพียงผู้เฝ้าสังเกตหรือเป็นผู้รายงานความเป็นไปของปรากฏการณ์ในสังคม หากแต่เป็นผู้ควบคุมความดีและความชั่ว จัดระเบียบชีวิตผู้คนและสังคม โดยนำวรรณคดีมาใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างสังคมที่ดีงาม กระตุ้นให้มนุษย์ชาติเกิดความหวังที่จะต่อสู้เพื่อสร้างความเสมอภาคในสังคมและแก้ไขปัญหของระบบสังคมในระยะยาว เพื่อวางรากฐานที่มั่นคงสร้างคุณธรรม และใช้ประสบการณ์แก้ปัญหาการก่ออาชญากรรม

วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญในปลูกฝังความสำนึกอันดีงามต่อผู้อ่าน และอาจมีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมอีกด้วย จึงต้องสร้างวรรณกรรมดี ๆ เพื่อมาทำหน้าที่ ดังที่มานิช ดินลานสกุล (๒๕๔๖ : ๒๑) ได้ทบทวนรากเหง้าและพันธกิจของวรรณกรรมเยาวชนของ

ไทย และกล่าวว่า เป็นที่ยอมรับกันว่าวรรณกรรมมีอิทธิพลต่อสังคม การสร้างสรรค์วรรณกรรม ควรจะได้ทบทวนเกี่ยวกับสารัตถะที่จะนำเสนอ เพื่ออาศัยอำนาจของวรรณกรรมเป็นแนวทาง อธิบายรากเหง้าของวิถีสังคมไทยที่แท้จริงและลงงามแก่เยาวชน ให้เป็นทางเลือกหรือเป็นหนทาง ไปสู่ความเข้าใจในประวัติศาสตร์วิถีสังคมแก่เยาวชน และเพื่อกำหนดวิถีชีวิตของตัวเองให้ เหมาะสม ไม่ว่าสังคมจะได้พัฒนาไปในทิศทางใดก็ตาม

สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ (๒๕๒๓ : ๑๓-๑๔) ได้ศึกษาลักษณะของเรื่องสั้นไทยและกล่าวว่า เรื่องสั้นมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนภาพสังคมชีวิตความเป็นอยู่ของคนใน สังคมโดยผ่านแก่นเรื่อง ๔ ชนิด คือ

๑. แก่นเรื่องแสดงทรศนะผู้แต่งมุ่งเสนอหรือแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น สภาพความเป็นอยู่ของผู้คน เหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น แก่นเรื่องแสดงทรศนะต่อค่านิยมใน สังคม เช่น ยกย่องผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงว่าเป็นบุคคลที่น่านับถือ

๒. แก่นเรื่องแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของตัวละคร เช่น ความน้อยใจในโชคชะตา

๓. แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม ผู้แต่งมุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละคร เช่น ทรศนะต่อ คุณธรรมในเรื่องกตัญญูรู้คุณ

๔. แก่นเรื่องแสดงสภาพและเหตุการณ์ เช่น สภาพความยากจนของชาวชนบทในหมู่บ้าน หนึ่ง หรือชีวิตที่ขมขื่นของกรรมกรในโรงงาน

สรุปได้ว่าเรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมชนิดหนึ่งที่มีเนื้อหารวดรมมีแก่นเรื่องเพียงหนึ่งเดียว และมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึกอันดีงามให้แก่ผู้อ่าน โดยชี้แนะหรือกำหนด แนวทาง การดำเนินชีวิตและวิถีการคิด ซึ่งทำให้ผู้อ่านมองเห็นคุณค่าของชีวิต นอกจากนี้เรื่องสั้น ยังมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยสะท้อนสภาพสังคมและสถานการณ์บ้านเมือง ในยุคสมัยนั้น เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสำนึกอันดี ผู้เขียนจะแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในงานเขียน ผ่านแก่นเรื่องหรือตัวละคร โน้มน้ำผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกร่วมกันหรือกระทำตาม

๒.๓ ความรู้เกี่ยวกับรางวัลพานแว่นฟ้า

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า โดยสรุปได้ดังนี้

๒.๓.๑ ความเป็นมาของรางวัลพานแว่นฟ้า

“พานแว่นฟ้า” เป็นชื่อพานที่มีสองชั้น พานใบบนมีขนาดเล็ก ประดิษฐานรัฐธรรมนูญ และวางซ้อนบนพานขนาดใหญ่กว่าอยู่ด้านล่าง ที่เห็นกันจนชินตาคือพานแว่นฟ้าจำลองที่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (วรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๖ : คำนำ) เป็น สัญลักษณ์ของการปกครองประชาธิปไตย รางวัลพานแว่นฟ้าเป็นรางวัลการประกวดผลงานเขียน

วรรณกรรมการเมือง ประเภทเรื่องสั้นและบทกวีจัด โดยสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยและรัฐสภาไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมืองและสืบสานวรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลุกจิตสำนึกประชาธิปไตย จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ ในวาระครบรอบ ๗๐ ปี ของรัฐสภา โดยได้จัดประกวดวรรณกรรมเรื่องสั้นการเมือง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้เพิ่มการประกวดประเภทบทกวีแบ่งเป็นระดับนักเรียนและระดับประชาชน จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้ยกเลิกการแบ่งระดับไป การประกวดได้จัดต่อเนื่องทุกปี นับเป็นรางวัลทางวรรณกรรมที่มีอิทธิพลในวรรณกรรมยุคนี้

อย่างไรก็ตาม การตัดสินรางวัลพานแว่นฟ้าได้ มีปัญหาเกิดขึ้นในบางปี คือ การประกวดครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๘ กรรมการตัดสินฝ่ายการเมืองกับกรรมการฝ่ายอื่นมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน และใช้ความเห็นส่วนตัว ตัดสินเปลี่ยนแปลงเรื่องสั้นที่ควรได้รับรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศให้ตกไป เนื่องจากเนื้อเรื่องมีตัวละครที่ตีแผ่พฤติกรรมคอร์รัปชันของรัฐมนตรี การตัดสินดังกล่าวถูกต่อต้านจากคณะกรรมการประกวด รวมทั้งจากบุคคลในวงการวรรณกรรม ที่กรรมการฝ่ายการเมืองแทรกแซงการตัดสิน ทำให้การประกวดหยุดชะงักไปในระยะหนึ่ง

นอกจากนี้ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ กรรมการตัดสินรางวัลพานแว่นฟ้า (นายวัฒน์ วรรณยางกูร) ซึ่งเป็นนักเขียนรางวัลศรีบูรพา ได้แถลงข่าวเรียกร้องเสรีภาพในการเขียนและวิพากษ์วิจารณ์ ให้ผู้มีอำนาจยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และสร้างความเสมอภาคและเสรีภาพในการพูดความจริง ผลจากการแทรกแซงของนักการเมืองส่งผลให้การประกวดในปีถัดไปมีผลงานเข้าประกวดลดลง แต่ด้วยเหตุที่การจัดการประกวดของรัฐสภาเป็นเวทีการสร้างสรรคัวรรณกรรมการเมืองที่สำคัญ แม้จะมีปัญหาการตัดสินที่นักเขียนเห็นว่าไม่ยุติธรรมในบางปี แต่ก็มีจำนวนผลงานที่ส่งเข้าประกวดเพิ่มขึ้นทุกปี

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์และเกณฑ์การตัดสินรางวัลพานแว่นฟ้า

การประกวดวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้ามีวัตถุประสงค์และหลักการในการพิจารณาوبرางวัล ตามประกาศเรื่อง เชิญส่งเรื่องสั้นและบทกวีการเมืองซึ่งรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี ๒๕๕๔ ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรกับสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย (ประกาศคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้า ปี ๒๕๕๔ เรื่อง การประกวดวรรณกรรมเรื่องและบทกวีการเมือง ประกาศ ณ วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๔) ดังนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพทางการเมืองโดยใช้ศิลปะถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนภาพการเมืองและสังคม หรือจินตนาการถึงการเมืองและสังคมที่ต้องการในรูปแบบของเรื่องสั้นและบทกวี

๓. เพื่อสืบสานสร้างสรรค์วรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลูกจิตสำนึกประชาธิปไตย

ลักษณะและหลักเกณฑ์การส่งผลงานเข้าประกวด

๑. เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเอง ไม่ลอกเลียนแบบหรือดัดแปลงจากเรื่องใด ๆ หากมีการลอกเลียนแบบหรือดัดแปลงหรือละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้เขียนจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย

๒. เป็นผลงานที่เขียนขึ้นใหม่ ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อนการตัดสินของคณะกรรมการ

๓. ผู้เขียนยังมีชีวิตอยู่ในขณะที่ส่งผลงาน

๔. ผู้ส่งผลงานเข้าประกวด มีสิทธิส่งผลงานประเภทละ ๑ เรื่อง

๕. ห้ามใช้ชื่อผู้อื่นส่งผลงานแทนตนเองอย่างเด็ดขาด กรณีผลงานใดมีข้อสงสัยคณะกรรมการอาจใช้ดุลยพินิจเชิญผู้ส่งผลงานมาชี้แจง

๖. ผลงานที่ส่งเข้าประกวด คณะกรรมการจะไม่ส่งต้นฉบับคืน

๗. การตัดสินของคณะกรรมการถือเป็นเด็ดขาด

๘. การตีพิมพ์ผลงานที่ได้รับรางวัลครั้งแรก ให้เป็นสิทธิของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกและตัดสินวรรณกรรมเรื่องสั้นและบทกวีการเมือง

๑. เนื้อหาสาระเป็นไปตามวัตถุประสงค์

๒. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๓. มีอรรถรส ชวนอ่าน และมีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์

๔. สำนวนภาษาถูกต้องเหมาะสม

๕. มีองค์รวมของความเป็นวรรณกรรม

๖. การตัดสินแบ่งออกเป็น ๓ รอบ

๖.๑. คณะอนุกรรมการกลั่นกรอง

๖.๒. คณะอนุกรรมการคัดเลือก

๖.๓. คณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.๒๕๕๔ ตัดสินรอบสุดท้าย

๗. ในกรณีที่ส่งผลงานเข้าประกวดทำผิดหลักเกณฑ์ จะด้วยวิธีการใดก็ตาม คณะกรรมการขอสงวนสิทธิ์ในการเรียกคืนรางวัลพร้อมเงินรางวัล

๒.๓.๓ เรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล

การประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าได้จัดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นเวลา ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๔) มีผลงานที่ได้รับรางวัลเป็นเรื่องสั้นจำนวน ๑๑๐ และบทกวีจำนวน ๑๐๘ เรื่อง แต่ละเรื่องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดประกวด และสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและการเมืองในช่วงเวลาที่แต่งวรรณกรรม วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้ามีความโดดเด่นและมีเนื้อหาได้รับความสนใจจากผู้อ่านเป็นอย่างมาก และมีการวิจารณ์วรรณกรรมที่ได้รับรางวัล ดังนี้

นันทวัลย์ สุนทรภาระสฤติย์ (๒๕๕๕ : ๒๖๗) กล่าวว่า เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือที่จะส่งเสริมวรรณกรรมการเมืองของภาครัฐกับประชาชนโดยมีอุดมการณ์ร่วมกันคือ ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา นักเขียนได้พยายามตีความคำว่า “การเมือง” ให้แผ่ขยายไปจากเดิมที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปกครองหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน อันเป็นการสืบทอดโครงสร้างทางความคิดจากวรรณกรรมการเมืองในยุคก่อน มาสู่การเมืองในฐานะที่เป็นเรื่องของคนกับคนมากขึ้น ซึ่งเป็นมุมมองที่ต่างออกไปของวรรณกรรมการเมืองไทย

วรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๗ (๒๕๕๑ : คำนำ) ได้แสดงความคิดเห็นต่อวรรณกรรมการเมืองที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.๒๕๕๑ ว่า วรรณกรรมการเมืองสะท้อนสภาพของสังคมและการเมืองในหลายมิติ ในปีนี้ผลงานวรรณกรรมการเมืองเป็นเรื่องของการเมืองที่มีความขัดแย้งและต้องการความสมานฉันท์ ซึ่งสะท้อนสภาพการเมืองปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น เรื่อง สะพาน ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเรื่องสั้น ได้สะท้อนภาพและแนวความคิดของการเมืองระดับท้องถิ่นที่มีความขัดแย้งและใช้พลังอำนาจทางสังคมในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเอาชนะกัน บทกวีเรื่อง แบบนี้ใหม่ ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ได้เสนอความต้องการระบอบประชาธิปไตยที่ตระหนักในสิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยเป็นระบอบประชาธิปไตยแห่งจิตวิญญาณและเพื่อปวงชน

พัลลภ สามลี (๒๕๕๑ : ๒๒-๒๓) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. ๒๕๕๐ ว่า “เราติดอยู่ในแนวรบเสียแล้ว แม่มั่น” เป็นรวมเรื่องสั้นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ มีฉากเป็นท้องถิ่นภาคใต้ และเป็นเรื่องวิถีชีวิตของคนใต้ และก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงเรื่องความขัดแย้งที่เรียกว่า การแบ่งแยกดินแดน การก่อการร้าย การปล้นฆ่าของโจรกระโจนหรือการก่อความไม่สงบ นอกจากนี้ หลายเรื่องได้แสดงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและความหมกหมุ่นไว้อย่างน่าสนใจ ในขณะที่เดียวกันก็เชื่อมโยงไปยังสังคมอย่างมีนัยสำคัญ เสียคติสังคมข่าวสารไว้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ว่าวรรณกรรมการเมืองที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้ามีความโดดเด่นกว่าวรรณกรรมทั่วไปเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านเนื้อหาและแนวความคิด

ทางการเมืองที่นักเขียนได้นำเสนออย่างเข้มข้นและน่าขบคิด สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์การเมือง สภาพสังคม ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และแนวคิดทางการเมืองของนักเขียนเองได้อย่างแจ่มชัด

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

การศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ช่วยให้ทำความเข้าใจเนื้อหา และสามารถวิเคราะห์แนวความคิดและเหตุการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ได้ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น แนวคิดที่เกี่ยวข้องนี้มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

นพดล สุตันตวิญญ์กุล (๒๕๔๗ : ๔-๔๘) อธิบายความหมายของการเมืองและรูปแบบของการปกครองว่า การเมืองเป็นศิลปะของการแข่งขันในการแสวงหาอำนาจ เพื่อใช้อำนาจในการบริหารองค์การหรือสังคมมนุษย์ การปกครองจึงเป็นเรื่องของวิธีการเข้าสู่การมีอำนาจ และการใช้อำนาจนั้นเพื่อการปกครองสังคมมนุษย์ให้เป็นไปตามเป้าหมายของประชาชน และการใช้ระบอบการปกครองนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ หากประชาชนต้องการมีส่วนร่วมอย่างเป็นอิสระสมัครใจ และเสมอภาคก็เลือกการปกครองระบบประชาธิปไตย แต่หากมีความสนใจและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยถูกชักจูงครอบงำหรือจากความไม่สมัครใจโดยไม่สนใจด้านความเสมอภาคและความเป็นอิสระที่แท้จริงแล้ว ก็จะเป็นการปกครองรูปแบบเผด็จการ

สุจิต บัญบังการ (๒๕๔๒ : ๓๘-๓๙) ได้กล่าวถึงลักษณะของระบบประชาธิปไตยว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับในระบบเผด็จการ การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีหลายรูปแบบ เช่น การแสดงความคิดเห็น การเขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นถึงนักการเมือง การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การชุมนุมประท้วง แต่ทุกรูปแบบเป็นเรื่องของสมัครใจ ปราศจากการบังคับ ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบเผด็จการ ไม่ใช่เรื่องสมัครใจ แต่เป็นเรื่องของการชักจูงและการระดม เช่น การบังคับไปลงคะแนนเสียง การชักจูงและการระดมในการชุมนุมเพื่อสนับสนุนรัฐบาล

สมพงษ์ เกษมสิน (๒๕๔๐ : ๓๐-๓๓) กล่าวถึงลักษณะของการปกครองระบอบประชาธิปไตยว่า เป็นการปกครองโดยประชาชน อำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลจะต้องขึ้นอยู่กับเสียงส่วนใหญ่ โดยแต่ละคนออกเสียงคนละหนึ่งเสียง และในขณะที่เดียวกันก็ให้ความคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย ในระบบประชาธิปไตย อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารมีส่วนในการกำหนดนโยบายของชาติ การดำเนินงานของรัฐมีขอบเขตจำกัด และมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลชั้นนำของรัฐบาลเป็นไปตามวาระปกติ และที่สำคัญต้องเป็นอำนาจขององค์การของปวงชนที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ สุขุม นวลสกุล (๒๕๔๐ : ๑๘-๒๒) ที่กล่าวว่า การปกครอง

แบบประชาธิปไตยยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ซึ่งยึดหลักเสียงข้างมากของประชาชน แต่จะต้องมีหลักประกันสำหรับเสียงข้างน้อยด้วย ลัทธิของประชาธิปไตยเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนว่ามีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และยึดมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน

สรุปได้ว่า การเมืองเป็นระบอบการปกครองซึ่งเป็นเรื่องของที่มาของอำนาจ และการใช้อำนาจในสังคมหนึ่งๆ แบ่งได้เป็นสองระบบคือ ระบบประชาธิปไตย และระบบเผด็จการ ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน การสมัครใจหรือถูกบังคับชักจูง และการมีหรือไม่มีอิสระเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน

๒.๕ สภาพสังคมไทยใน พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓

การศึกษาภาพสะท้อนสังคมในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ เพื่อให้เข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับสภาพการเมืองและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว และนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ การศึกษาสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นสองหัวข้อ คือ สถานการณ์การเมืองไทย และสถานการณ์ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๕.๑ สถานการณ์การเมืองไทย

วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๘ เกิดเหตุการณ์รัฐประหาร นำโดยหัวหน้าคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน) ได้ยึดอำนาจการบริหารประเทศจากรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และจัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ โดยมี พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี (บก.เฉพาะกิจ. ๒๕๕๓ : ๑๐) ทำให้ “สังคมไทยต้องเผชิญกับความขัดแย้งแตกแยกอย่างไม่เคยมีมาก่อน และการเคลื่อนไหวคัดค้านการรัฐประหารได้ขยายตัวกว้างขวางมากขึ้น” (ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. ๒๕๕๒ : ๖-๗)

คณะรัฐบาลที่นำโดยพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ จึงต้องเข้าบริหารประเทศในท่ามกลางความขัดแย้งของคนในชาติ และต้องเผชิญทั้งปัญหาและอุปสรรคนานัปการ ในช่วงเวลานี้ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ โดยมีการลงประชามติทั่วประเทศและจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปลายปี ๒๕๕๐ แต่ความขัดแย้งและปัญหาอื่นที่เกิดขึ้นในสังคมก็ยังคงดำเนินต่อไป (ธีรยุทธ บุญมี. ๒๕๕๐ : ๓๑๘) ดังที่ เกษียร เตชะพีระ (๒๕๕๓ : ๘๐) ได้วิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์การเมืองในช่วงเวลานี้ว่า การเมืองไทยได้เข้าสู่ยุค “การเมืองเรื่องชนชั้น” อย่างชัดเจน การสมานฉันท์หรือการเลิกขัดแย้งกัน จึงเกิดขึ้น ได้ยากภายใต้โครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ในสภาพเช่นนี้ ประเด็นสำคัญคือจะจัดการอย่างไรไม่ให้ความขัดแย้งนั้นลุกลาม

ผลการเลือกตั้งปลายปี ๒๕๕๐ มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคพลังประชาชนขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ “ปรากฏว่าเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอ ถูกบ่อนทำลาย” (ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. ๒๕๕๒ : ๗) และ “ถูกประท้วงจากพันธมิตรฯ ซึ่งหิบบกประเด็นการเป็นตัวแทนหรือนอมินีของอดีตนายกฯ ทักษิณขึ้นมาโจมตี และสร้างตำนานประท้วงยาวนานถึง ๑๕๓ วัน” (บก. เฉพาะกิจ. ๒๕๕๓ : ๑๐)

ท่ามกลางความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง และไม่สามารถแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการเมืองได้ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติเอกฉันท์วินิจฉัยเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๑ ให้นายสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยเมื่อวันที่ ๒ กันยายน กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีการชุมนุมได้ปะทะกันบริเวณถนนราชดำเนิน ทำให้ “มีผู้บาดเจ็บ ๔๐ คนเสียชีวิตหนึ่งคน นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีจึงต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตท้องที่กรุงเทพมหานคร ห้ามมีการชุมนุมเกิน ๕ คน และห้ามสื่อมวลชนนำเสนอข่าวที่กระทบต่อความมั่นคงหรือทำให้ประชาชนหวาดกลัว” (อนันยา. ๒๕๕๓ : ๑๐๖)

หลังจากนายสมัคร สุนทรเวชพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ได้มีการลงมติเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีใหม่ เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๑ ให้นายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๖ คือนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ หัวหน้าพรรคพลังประชาชน แต่ความขัดแย้งในสังคมก็ยังไม่ยุติ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยังคงชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลพรรคพลังประชาชน และมีแนวโน้มที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น จนเกิดเหตุการณ์ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๑ ขึ้นคือ “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เคลื่อนกระบวนประท้วงเพื่อขัดขวางการประกาศนโยบายของรัฐบาลทำให้มีผู้เสียชีวิตจากการสลายการชุมนุม ๑ คน และบาดเจ็บอีก ๕๐๐ คน” (คณะทำงานวาระทางสังคม. ๒๕๕๓ : ๒๑)

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนำไปสู่การยึดทำเนียบรัฐบาล ทำอาภาศยานสุวรรณภูมิและดอนเมืองเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ การชุมนุมที่ยืดเยื้อยาวนานถึง ๑๕๓ วัน ได้ยุติลง เมื่อ “๓ พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลล่มสลาย คือ พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนไปโดย เนื่องจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๑ ” (ทีมข่าวหนังสือพิมพ์ “โลกวันนี้รายวัน”. ๒๕๕๒ : ๘) แต่ปัญหาทางการเมืองยังไม่คลี่คลาย แม้ว่าจะมีการประกาศเลิกชุมนุมของพันธมิตรฯ ในวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๑ ต่อมารัฐสภาได้ลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีใหม่ปรากฏว่า นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ท่ามกลางความขัดแย้งของคนในสังคมที่ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. ๒๕๕๑ นอกจากสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่มั่นคง ประเทศไทยยังได้รับ

ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจโลก ทำให้เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบอย่างหนัก กล่าวคือ “อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในไตรมาส ๔ ปี ๒๕๕๑ ลดลงเหลือร้อยละ ๔.๑ สาเหตุสำคัญมาจากมูลค่าการส่งออกในรูปแบบเงินดอลลาร์ ลดลงร้อยละ ๘.๔ ซึ่งให้เห็นว่าสถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจโลกส่งผลกระทบรุนแรงต่อเศรษฐกิจไทยทั้งภาคการเงินและภาคการผลิต และผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นมากกว่าที่ได้เคยประเมินไว้เป็นอย่างมาก” (คณะกรรมการการการเงิน การคลัง การธนาคาร และสถาบันการเงินสภาผู้แทนราษฎร. ๒๕๕๓ : ๑๕๘)

วิกฤตการเมืองใน พ.ศ. ๒๕๕๑ น่าจะมีแนวโน้มยุดิ่งโดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชนเมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๑ แต่ยังคงความวุ่นวายทางการเมืองในปี ๒๕๕๒ คือ “กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ได้ชุมนุมเพื่อกดดันให้นายอภิสิทธิ์ออกจากตำแหน่ง” (อนันตยา. ๒๕๕๓ : ๑๐) จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนมีนาคม ๒๕๕๒ คือ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้ถ่ายทอดภาพมายังที่ชุมนุมของนปช. เรียกร้องให้บุคคลที่อยู่เบื้องหลังการรัฐประหารและให้รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ลาออกจากตำแหน่งทั้งหมด

ต่อมาเมื่อวันที่ ๗ เมษายน กลุ่ม นปช. ก่อเหตุรุนแรงขับไล่รัฐบาลโดยมุ่งทำร้ายนายกรัฐมนตรีและคณะที่กระทรวงมหาดไทย เหตุการณ์ขยายลุกลามไปถึงพัทยา ทำให้ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ ๔ ล้มเลิกไป นายกรัฐมนตรีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่การชุมนุมยังคงไม่ยุติลง และเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงเพิ่มขึ้นที่เรียกว่า “สงกรานต์เลือด”

การประท้วงของกลุ่ม นปช. ลุกลามไปทั่วกรุงเทพมหานคร วันที่ ๑๒ เมษายน นปช. ได้ปิดล้อมสถานที่ราชการสำคัญ จนเกิดเหตุปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมทั้งฝ่ายต่อต้านกับฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ประชาชนผู้อาศัยในพื้นที่ที่เกิดเหตุ ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง ๒ คน รัฐบาลจึงต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในกรุงเทพฯ และพื้นที่โดยรอบ

วันที่ ๑๓ เมษายน กองทหารได้ปฏิบัติการสลายการชุมนุมที่บริเวณสี่แยกดินแดง ทำให้มีคนที่ได้รับบาดเจ็บราว ๗๐ คน มีผู้เสียชีวิตอีก ๑ คน และในวันที่ ๑๔ เมษายน แกนนำ กลุ่ม นปช. หลายคนยอมมอบตัว การชุมนุมจึงได้ยุติลง (อนันตยา. ๒๕๕๓ : ๑๑๓-๑๒๐)

เมื่อเข้าสู่ปี ๒๕๕๓ หลังจากที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้พิจารณาคดีและคณะผู้พิพากษามีมติยึดทรัพย์อดีตนายกฯ ทักษิณและครอบครัว ๔.๓ หมื่นล้านบาท วิกฤตทางการเมืองก็ทวีความรุนแรงมากขึ้น (บก.เฉพาะกิจ. ๒๕๕๓ : ๑๒-๑๓) มีการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติอีกครั้งในวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๓ ในบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศและยื่นเงื่อนไขให้รัฐบาลยุบสภาผู้แทนราษฎร จนถึงวันที่ ๑๖ มีนาคม กลุ่ม นปช. ได้ยกระดับการชุมนุม โดยทำพิธีเทเลือดที่บริเวณประตูท่าเรือรัฐบาล พร้อมทำพิธีสาปแช่งรัฐบาล วันที่ ๖ เมษายน “ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.) เพิ่มกำลัง

ทหาร ตำรวจเพื่อกดดัน นปช. ในบริเวณพื้นที่ราชประสงค์ วันต่อมารัฐบาลได้จัดตั้งศูนย์
 อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน(ศอจ.)และประกาศ พ.ร.ก. ฉุกเฉินในเขตกรุงเทพฯ ๗ ประิมณฑล
 และจังหวัดใกล้เคียง เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น” (สฤณี อาชวานันทกุล. ๒๕๕๓ : ๑๘)

มาตรการการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลไม่สามารถทำให้สถานการณ์สงบลงได้ การชุมนุม
 ของกลุ่มนปช. ยังยืดเยื้อต่อไป จนกระทั่งวันที่ ๑๐ เมษายน เกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุม
 กับเจ้าหน้าที่ทหารที่ปฏิบัติการ “ขอพื้นที่คืน” ที่บริเวณถนนราชดำเนิน ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๒๕ คน
 บาดเจ็บอีก ๘๐๐ คนและในเหตุการณ์นี้ก็มีกลุ่มชายชุดดำได้ใช้อาวุธสงครามกราดยิงใส่ฝ่ายทหาร
 ต่อมาวันที่ ๑๓ เมษายน กลุ่มเสื้อหลากสีหรือเสื้อชมพู นำโดย น.พ.ตูลย์ สิทธิสมวงศ์ ได้ร่วมตัวกัน
 ชุมนุมสนับสนุนรัฐบาลที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ โดยเรียกร้องไม่ให้รัฐบาลยุบสภา สถานการณ์
 บ้านเมืองหลังจากเหตุการณ์วันที่ ๑๐ เมษายน ทำให้มีการล้มตายบาดเจ็บเพิ่มขึ้น และการชุมนุม
 ของนปช.ก็ยังคงยืดเยื้อต่อไป มีเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้นหรือมีมือที่สามเข้ามาแทรกแซง
 ด้วย วันที่ ๑๕ เมษายน ศอจ. จึงได้ประกาศให้พื้นที่บริเวณถนนราชประสงค์เป็นพื้นที่อันตราย
 “มีผู้ก่อการร้ายแฝงตัวและอาจทำร้ายคนเสื้อแดงด้วย” (สฤณี อาชวานันทกุล. ๒๕๕๓ : ๑๙)

ท่ามกลางความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กลุ่มนปช.ปฏิเสธข้อเสนอการใช้สันติวิธีจากกลุ่มองค์กร
 ภาคประชาชน โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลควรยุบสภาฯ เพื่อรับผิดชอบต่อเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๑๐
 เมษายน วันเดียวกัน พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธและนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ สองอดีตนายกรัฐมนตรี
 ร่วมกันแถลงการณ์เพื่อยุติความขัดแย้ง พร้อมกล่าวว่าจะขอเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เพื่อฟังพระมหากรุณาธิคุณในการแก้ปัญหาบ้านเมือง (สฤณี อาชวานันทกุล. ๒๕๕๓ : ๒๐)

ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม รัฐบาลกับกลุ่มนปช. ได้พบปะเจรจากันสองครั้ง
 เพื่อหาทางออกร่วมกัน แต่การเจรจาไม่เป็นผล ถึง “วันที่ ๑๙ พฤษภาคม นายอภิสิทธิ์ได้ยืนยันว่า
 หนทางที่ดีที่สุดคือ นปช.ต้องประกาศยุติการชุมนุมเท่านั้น ในวันเดียวกัน เจ้าหน้าที่จากศอจ.ออก
 ปฏิบัติการ “กระชับพื้นที่” สลายการชุมนุม ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง ๓๙ คน บาดเจ็บอีก ๓๒๕ คน”
 (สฤณี อาชวานันทกุล. ๒๕๕๓ : ๒๒๐) และ“เวลาประมาณบ่ายโมง แคนน่านปช.ได้ประกาศยุติ
 การชุมนุม และยอมมอบตัวต่อเจ้าหน้าที่” แต่เหตุการณ์ความรุนแรงไม่ได้ยุติลงในเวลานั้น

ในเวลาไล่เลี่ยกันเกิดเหตุการณ์จลาจลครั้งใหญ่ได้เกิดขึ้น “หลังจากที่แคนนำได้มอบตัวไป
 แล้วมี นปช. หลายร้อยคนประกาศเป็นอิสระ และเริ่มปฏิบัติการเผาเมือง กลุ่มผู้ชุมนุมชาวนครจักร์
 ชุดดำทุบทำลายกระจกอาคาร นำยางรถยนต์มาสูมเผาอาคารเช่นทรัลเวลด์ หลังจากเผาย่าน
 ราชประสงค์ไปแล้ว ก็เคลื่อนตัวไปบริเวณถนนพระราม ๔ ตลอดเส้นทางพวกเขาเผาอาคารที่ตั้ง
 ของบริษัทธุรกิจ รวมทั้งสาขานาคารต่าง ๆ นอกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครแล้ว
 ต่างจังหวัดก็ได้เกิดการจลาจลขึ้นในหลายพื้นที่” (บก.เฉพาะกิจ. ๒๕๕๓ : ๖๘-๖๙) เหตุการณ์
 จลาจลเริ่มลุกลาม จนถึงเวลา ๑๖ น. ศอจ.ประกาศเคอร์ฟิวในเขตกรุงเทพฯ ห้ามบุคคลออกนอก

เกษตรสถานระหว่างเวลา ๒๐น.- ๖ น. ของวันรุ่งขึ้นต่อมาได้ขยายการบังคับใช้ไปยังปริมณฑลและต่างจังหวัด ซึ่งเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ” (บก.เฉพาะกิจ. ๒๕๕๓ : ๖๘-๖๙)

อนันยา (๒๕๕๓ : ๑๐-๑๑) ได้พรรณนาถึงสถานการณ์บ้านเมืองไทยในเดือนเมษายนและพฤษภาคมว่า ในช่วงเวลานี้ ใจกลางกรุงเทพมหานครได้กลายเป็นสมรภูมิสงคราม มีเสียงปืนดังสนั่น ฝ่ายทหารตั้งแนวยิงปืนใส่ผู้ชุมนุม ผู้ชุมนุมแตกกระจายและตอบโต้ด้วยการยิงบั้งไฟ ตะไล ใช้หนังสติ๊กยิงลูกแก้วใส่ทหาร เสียงปืน เสียงระเบิดดังกึกก้องเหมือนในสมรภูมิสงคราม ประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องได้รับบาดเจ็บล้มตายจากกระสุนที่ไม่มีผู้รับผิดชอบ ระเบิดเอ็ม ๘๙ กลายเป็นเรื่องปกติที่จะปาไปที่ไหนก็ได้ ไม่เว้นแม้แต่บ้านเรือนประชาชน

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์การเมืองไทยสรุปได้ว่า หลังจากรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔ ความขัดแย้งของคนในชาติเริ่มมีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้น การเมืองมีความไม่มั่นคงสูงมาก คนในสังคมมีการแบ่งฝ่ายแยกสีกันอย่างชัดเจน การชุมนุมของกลุ่มคนต่าง ๆ ยืดเยื้อเป็นเวลานาน มีการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และประชาชน จนทำให้มีคนล้มตายบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์จลาจลที่เกิดขึ้นเกิดผลกระทบต่อประเทศชาติ เกิดภาวะวิกฤติทางการเมืองในพ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ และทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในสภาวะไม่มั่นคง ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์การชุมนุมและความรุนแรงที่เกิดขึ้น ประกอบกับต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โลก ยิ่งทำให้ประเทศได้รับความเสียหายมาก จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยในช่วงเวลานี้ต้องเผชิญวิกฤติทั้งการเมืองและเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๕.๒ สถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

หลังการรัฐประหารเมื่อ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงเกิดเหตุการณ์ฆาตกรรมและการลอบวางระเบิดอย่างต่อเนื่อง มีคนล้มตาย บาดเจ็บแทบทุกวัน เช่น ใน “เดือนสิงหาคม ๒๕๕๑ เพียงเดือนเดียว มีเหตุการณ์ฆาตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการชุมนุมยิง ๑๘ ครั้ง ลอบวางระเบิด ๑๕ ครั้ง ทำให้มีผู้เสียชีวิตรวมทั้งตำรวจ ทหาร ประชาชนทั่วไปทั้งหมด ๓๑ คน” (นันทเดช เมฆสวัสดิ์. ๒๕๕๒ : ๑๓๒-๑๓๓)

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องทำให้รัฐต้องประกาศกฎอัยการศึกเพื่อควบคุมสถานการณ์ “เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ประกาศ...ระหว่างวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๒ ถึง วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓ โดยให้เหตุผลว่า ปราบปรามเหตุการณ์ก่อเหตุรุนแรงอย่างต่อเนื่อง...” (ปริดา ทองชุมนุมและคณะ. ๒๕๕๓ : ๑๓) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สถานการณ์ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ ยังคงเป็นไปด้วยความรุนแรง เกิดฆาตกรรมอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในพื้นที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น มีการศึกษาสถานการณ์ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ดังนี้

โชคชัย วงษ์ธานี และอธิษฐานันท์ คงทรัพย์ (๒๕๕๒ : ๒๑-๒๕) ระบุว่า พ.ศ. ๒๕๕๐ มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นมากที่สุดในรอบสี่ปี วิธีการในการก่อเหตุไม่สงบ มีหลายรูปแบบ คือ การปล้นอาวุธ การยิงและการลอบยิง การวางระเบิด การก่อกวน ลอบวางเพลิง ช่มชู้ฆ่าทำลายศพ เป็นต้น นอกจากนี้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนโยบายของรัฐที่มีการยุบเลิกศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นหน่วยงานประสานนโยบายในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ยังมีอีกหลายปัจจัยคือ ปัญหาความไม่เป็นธรรมจากรัฐ ปัญหาความยากจนด้อยโอกาส ปัญหาการศึกษา ปัญหายาเสพติด ปัญหาการค้าหลบเลี่ยงภาษี เศรษฐกิจนอกระบบ และผู้อิทธิพลในท้องถิ่น เป็นต้น

คณะทำงานวาระทางสังคม (๒๕๕๓ : ๒๕) รายงานสถิติความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ มกราคม ๒๕๔๗ ถึง พฤษภาคม ๒๕๕๒ พบว่า เกิดเหตุการณ์ยิงระเบิด วางเพลิง และการก่อกวนอื่น ๆ จำนวนประมาณ ๘,๕๐๘ เหตุการณ์ มีผู้เสียชีวิตประมาณ ๓,๔๗๑ คน บาดเจ็บประมาณ ๕,๑๔๐ คน นับตั้งแต่ต้นปี ๒๕๕๒ แนวโน้มของเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นรายวันและรายเดือนได้เพิ่มสูงขึ้นถึง ๑๐๐ ครั้งต่อเดือน ส่วนมากเป็นการยิงสังหาร และการวางระเบิด

นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง “การเสริมสร้างสังคมสันติสุข” รุ่นที่ ๑ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๕๒ : ๓๔-๓๕) ได้สรุปสถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ในช่วงระยะเวลานี้ว่า ในปัจจุบันรัฐบาลยังไม่สามารถยุติเหตุร้ายรายวันได้ และยังไม่สามารถขับเคลื่อนงานการเมืองที่เป็นการเมืองเนื้อหาเชิงคุณภาพได้ แม้เหตุการณ์อาจจะลดความถี่และจำนวนครั้งลง แต่กลับเพิ่มความรุนแรงขึ้นในเชิงคุณภาพ รูปแบบของการก่อเหตุการณ์มีความโหดเหี้ยม เช่น การฆ่าตัดคอ เพื่อสร้างความหวาดกลัวให้ปกคลุมพื้นที่และจิตใจคนมากยิ่งขึ้น ในทำนองเดียวกัน กองบรรณาธิการของคณะทำงานสนามข่าวสีแดง (๒๕๕๒ : ๖๐) ก็ได้กล่าวถึงการดำเนินการของรัฐใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้ซึ่งไร้ผล ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากสถานการณ์การเมืองระดับชาติที่เกิดขึ้น ดังที่ว่า ปัจจุบันผู้ก่อความไม่สงบหรือขบวนการใต้ดินยังไม่ลดละความพยายามที่จะก่อความรุนแรงให้มีผลกระทบในทางการเมือง และส่งสัญลักษณ์การต่อสู้ให้เห็นในพื้นที่สาธารณะ ขณะที่ความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ และที่อื่น ๆ หากรัฐบาลยังทำงานเพื่อความอยู่รอดทางการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐก็จะถูกเบียดเบียน ความสนใจไปจากการแก้ปัญหาทางการเมืองและในทางยุทธศาสตร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์ (๒๕๕๑ : ๑๕๔) สรุปความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนว่า ประเทศกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ ๒ ต่อ จากที่ต้องเผชิญกับภัยความไม่สงบแล้วยังต้องเตรียมพบกับปัญหานานาประการที่รออยู่ข้างหน้า ด้วยกลไกการตลาดและผลพวงจากสถานการณ์ ไม่มีพ่อค้าต่างถิ่นเดินทางไปซื้อผลไม้ในพื้นที่ นักท่องเที่ยวหรือคนนอกพื้นที่ไม่กล้าเข้า

มาด้วย และสิ่งเหล่านี้รัฐไม่เคยเตรียมการแก้ไขให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ประชาชน ชาวพุทธ มุสลิม ฯลฯ พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่างล้วนตกอยู่ในสถานการณ์ อันตราย ชีวิตผู้คนมากมายต้องสูญเสียเหตุการณ์ร้ายมิได้หยุดหย่อน ปราบปรามการกระทำของภาคพลัง ประชาชนอาจเป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนโดยสะท้อนภาพให้เห็นเด่นชัดว่า สถานการณ์ในจังหวัด ๓ ชายแดนภาคใต้นั้นเป็น “วาระแห่งชาติ” ที่แท้จริง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (๒๕๕๒ : ๑๕๓) ได้ศึกษาผลกระทบที่มีต่อระบบการศึกษาในพื้นที่ โดยสืบเนื่องมาจากความไม่สงบในพื้นที่กล่าวว่า สถานการณ์ไม่สงบได้กระทบต่อคุณภาพ การศึกษาในพื้นที่ทั้งระบบ เช่น การสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน โอกาสในการพัฒนาตนเองของครูและ บุคลากรทางการศึกษา ส่งผลให้ครูเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย ขวัญกำลังใจใน การทำงานอยู่ใน ระดับต่ำ ทำให้ครูจำนวนมากขอย้ายและขาดแคลนครู นอกจากนี้ยังมีปัญหาโรงเรียนถูกลอบ วางเพลิง ปัญหาการนิเทศก์ ปัญหาการบริหารงานไม่ทั่วถึงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งล้วนเป็น ปัญหาจากสถานการณ์ความไม่สงบที่กระทบต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในพื้นที่

ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นประกอบกับความยากจน การขาดคนดูแล จึงทำให้นักเรียน และเยาวชนในจังหวัดสามชายแดนภาคใต้ต้องด้อยโอกาสในการเรียนรู้วิชาชีพ ไม่ได้รับการศึกษา เท่าที่ควรและเท่าเทียมกับนักเรียน หรือเยาวชนภาคอื่น ๆ ดังที่ โชคชัย วงษ์ธานีและ อธิษฐาน ฅงทรัพย์ (๒๕๕๒ : ๓๒) ศึกษาว่า เยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ขาดโอกาสศึกษาต่อ ระดับอุดมศึกษาและสายวิชาชีพ เนื่องจากส่วนใหญ่ยากจน และมีบางส่วนเป็นเด็กกำพร้าที่ได้รับ ผลกระทบจากการก่อความไม่สงบ นอกจากนี้เวลาในการศึกษาไม่เพียงพอ เพราะ โรงเรียนปิดบ่อย ความอ่อนแอของระบบการศึกษาสามัญทำให้คุณภาพการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ต่ำ กว่านักเรียนในภาคอื่น ๆ

กลุ่มงานคณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ สำนักกรรมการสองสำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๓ : ๖๕-๗๓) ได้รายงานถึงผลกระทบอันเกิดจากความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. ๒๕๔๗- ๒๕๕๒ ทั้งด้านการดำเนินชีวิตของ ประชาชนในพื้นที่ ด้านสังคม และเศรษฐกิจ สรุปได้ดังนี้

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นอย่างมาก จำนวนการลอบวางเพลิงการทำร้ายและลอบยิง การวางระเบิดและทำลายทรัพย์สินของประชาชนและสถานที่ราชการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบทำให้มีความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของประชาชนใน วงกว้าง ด้านสังคมก่อให้เกิดการขาดผู้นำครอบครัว ภาวะการเป็นหม้ายและเด็กกำพร้าที่ขยายตัว จำนวนมากขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดความยากจน ปัญหาความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ ปัญหา ด้านการศึกษาเป็นต้น ด้านเศรษฐกิจในช่วงปี ๒๕๔๗-๒๕๕๐ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้

ชะลอตัวลงอย่างมาก มีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ ๑.๗ ต่อปีเท่านั้น การผลิตที่ได้รับผลกระทบมาก ได้แก่ การเกษตร โรงแรม และภัตตาคาร การก่อสร้าง อุตสาหกรรม ส่งผลให้อัตราการว่างงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สูงถึงประมาณร้อยละ ๕

จากการศึกษาสถานการณ์ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ สรุปได้ว่า เหตุการณ์ความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นรายวัน ประชาชนทั่วไป ดำรงทหาร ข้าราชการถูกฆาตกรรมและได้รับบาดเจ็บ เป็นจำนวนมาก ๆ และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการก่อเหตุมีความหลากหลายและความรุนแรง ถึงแม้ว่ารัฐบาลใช้มาตรการต่าง ๆ ควบคุมสถานการณ์ และรักษาความปลอดภัยของประชาชน เช่น การประกาศกฎอัยการศึก เหตุการณ์ความรุนแรงก็ไม่ได้ลดน้อยลงเลย แต่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และยังขาดการแก้ปัญหาจากรัฐ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของพื้นที่เป็นอย่างมาก ทั้งด้านความเป็นอยู่ของประชาชน การศึกษา และเศรษฐกิจ ทำให้ปัญหาในพื้นที่ขยายตัวมากยิ่งขึ้นทั้งปัญหาเด็กกำพร้า ปัญหาการขาดผู้นำครอบครัว และจำนวนผู้เป็นหม้ายเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจก็มีแนวโน้มที่ซบเซา

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม พบว่าเป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี นวนิยาย บทร้อยกรอง ส่วนงานวิจัยเรื่องสั้นมีจำนวนน้อย ดังมีสาระสำคัญดังนี้

อำนาจ เอี่ยมสำอางค์ (๒๕๔๖) ได้วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมและแนวคิดทางสังคมที่ปรากฏในบทร้อยกรองชุด “ข้างคลองคันทนาขาว” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พบว่า ด้านการเมือง ผู้เขียนได้สะท้อนภาพลพของนักการเมืองและเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น รวมไปถึงนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย และได้ให้แนวคิดที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ ผู้แต่งได้เรียกร้องรัฐบาลให้หาผู้รับผิดชอบความสูญเสียที่เกิดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคมและเปิดเผยความจริง ในด้านเศรษฐกิจ บทกวีสะท้อนภาพระบบการค้าแบบทุนนิยมที่กำลังขยายตัวเข้ามาในประเทศไทย และการเข้ามามีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ ผู้แต่งได้แสดงแนวคิดว่าให้หันมาพัฒนา ด้าน การเกษตรกรรมให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อจะได้ยืนหยัดด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพิงต่างชาติ นอกจากนี้ ผู้แต่งได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนในวงการต่าง ๆ และปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงความเชื่อความศรัทธาของประชาชน วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

ผู้แต่งได้แสดงแนวคิดว่าจะสูญเสียสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่เป็นตำนาน นอกจากนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทางด้านวิถีชีวิตของคนในสังคม และแสดงความคิดเห็นว่าจรรู้จักหลีกเลี่ยงและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

พิเชษฐ คงโต (๒๕๔๕) ได้ศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย พบว่า ประชาคม ลุนาชัยได้เสนอภาพสะท้อนในด้านสังคมเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ในด้านสังคม ผู้เขียนสะท้อนภาพเมืองที่ไม่น่าอยู่ ปัญหาจากกลุ่มอาชีพชาวประมง โสเภณี ผู้ใช้แรงงาน และข้าราชการ ตลอดจนปัญหาที่มีในสังคม ด้านเศรษฐกิจ ผู้เขียนสะท้อนภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ด้านการเมือง ผู้เขียนสะท้อนภาพพฤติกรรมด้านลบของนักการเมืองที่ทำให้ประชาชนขาดศรัทธา ส่วนในด้านวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ ผู้เขียนภาพครอบครัวค่านิยม ความเชื่อ ความดี มนุษยธรรมและความไร้มนุษยธรรม มลภาวะและสิ่งแวดล้อม

สุมนา ประสิทธิ์พันธ์ (๒๕๔๑) ได้ศึกษาภาพสะท้อนจากบันเทิงคดีของไทยในช่วง พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๔๕๓ พบว่า ข้อมูลส่วนหนึ่งในเรื่องเป็นข้อมูลจริง มีภาพสะท้อนของสังคมปรากฏอยู่สี่ด้าน คือ ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และด้านสังคม โดยสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในระบบราชการ มีการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ การปฏิรูปหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการประกอบอาชีพของคนในสมัยนั้น ซึ่งเป็นอาชีพของคนในเมืองหลวงมากกว่า คนในชนบท อาชีพที่ถือว่ามีเกียรติมากที่สุด คือ การรับราชการ ในด้านการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวทางการศึกษา บุคคลในสังคมมีโอกาสเข้ารับการศึกษามากขึ้นและเท่าเทียมกัน นิยมไปศึกษาต่างประเทศเพื่อรับความรู้ใหม่ ด้านสังคมสะท้อนภาพการรับวัฒนธรรมตะวันตกและความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ซึมซับในวัฒนธรรมใหม่กับผู้ที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมเก่า

เพ็ญจันทร์ มาประชา (๒๕๔๑) ได้ศึกษาภาพสะท้อนสังคมและทรศนะของผู้เขียนในนวนิยายของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ พบว่า นักเขียนได้สะท้อนภาพสังคมรวมทั้งคนในสังคม ในด้านอาชีพ และพฤติกรรมของตัวละคร ในด้านปัญหาสังคม ผู้เขียนเน้นความสำคัญของครอบครัวที่มีความสมบูรณ์ สมาชิกทุกคนในครอบครัวทำหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วน ซึ่งเป็นผลทำให้ครอบครัวมีความสุข นอกจากนี้ผู้เขียนได้แสดงทรศนะเกี่ยวกับปัญหาสังคม โดยมองว่าครอบครัวที่สามัคคีมีความรักความซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นครอบครัวที่มีความสุข การประกอบอาชีพทุกอาชีพมีความสำคัญต่อสังคมถ้าหากมีความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนพฤติกรรมของคนในสังคมที่ขาดศีลธรรมจรรยาและความยากจนของคน เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ นอกจากนี้พบว่า ผู้เขียนได้ใช้ภาพสะท้อนสังคมและทรศนะของตนนำเสนอในนวนิยายแต่ละเรื่อง เพื่อชี้แนะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า วรรณกรรมได้สะท้อนเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น ๆ ให้ประจักษ์ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงสังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตและแนวความคิดต่าง ๆ ของตัวเองที่มีต่อสังคมและการเมืองโดยผ่านวรรณกรรม เป็นแนวคิดทางการเมืองที่เน้นย้ำว่า วรรณกรรมซึ่งสร้างขึ้นโดยนักเขียนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างใกล้ชิด และการเคลื่อนไหวของสังคม มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมเป็นอย่างมาก

๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมือง

งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมืองมีจำนวนมาก มีทั้งการศึกษาวรรณกรรมในแต่ละยุคสมัยและประเภทต่าง ๆ ในด้านแนวความคิดทางการเมือง สภาพทางการเมืองและการปกครอง เป็นต้น สรุปผลการค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมืองได้ดังนี้

มันทนา ไบชา (๒๕๔๑) ได้ศึกษาแนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของนักเขียนสตรี ช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ จำนวน ๑๘ เรื่อง พบว่า นักเขียนสตรีเสนอแนวคิดทางการเมืองทั้งสิ้น ๓๒ แนวคิด สรุปได้ ๖ ด้าน คือ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับระบบการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาล แนวคิดเกี่ยวกับนักการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของนักศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ไข ปัญหาทางการเมือง นักเขียนสตรีเสนอแนวคิดทางการเมืองเป็นแนวคิดหลักและบางคนเสนอเป็นแนวคิดย่อยแทรกในนวนิยาย นอกจากนี้ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับการเมือง ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายของนักเขียนสตรีมีความสัมพันธ์กับการเมือง ๒ ช่วง คือ ช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ และช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕-๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ เป็นความสัมพันธ์กับการเมือง ๑ ประการ คือ นวนิยายมีบทบาทในการบันทึกหรือสะท้อนภาพการเมือง การเมืองมีอิทธิพลต่อ นวนิยายและนวนิยายมีบทบาทต่อการเสนอแนวคิดทางการเมือง

ประดัด ทองสุข (๒๕๓๗) ได้วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในเรื่องสามกรุง พบว่า ด้านแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง ผู้เขียนเน้นเรื่องความรักชาติใน ๔ ลักษณะ คือ การแสดงออกเป็นความสามัคคี ความซื่อสัตย์ต่อบ้านเมือง ความผูกพันต่อชาติบ้านเมือง ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ผู้เขียนคิดว่าผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีควรมีอำนาจในการตัดสินใจ มีจิตสำนึกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และยกย่องสรรเสริญพฤติกรรมของผู้นำที่มีความสำนึกทางการเมือง ดำเนินพฤติกรรมของผู้นำที่ไม่มีความสำนึกทางการเมือง ด้านแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมือง พบว่าผู้เขียนแสดงแนวคิดไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ ขนาดของกลุ่มการรวมตัวของกลุ่มในด้านแกนนำของกลุ่ม เป้าหมายและการติดต่อกันภายในกลุ่มเทคนิค กลุ่มซึ่ง

ประกอบด้วย การสานผลประโยชน์ การสร้างกิจกรรมของกลุ่ม และการเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญ ภายในกลุ่มและสภาพแวดล้อมทางการเมืองเศรษฐกิจของกลุ่มการเมือง ด้านแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมือง ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองว่า ผู้นำที่ดีต้องเป็นนักรบที่กล้าหาญ อาจจะเป็นผู้นำที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ หรือเป็นผู้นำที่มีชาติตระกูลสูงก็ได้ โดยที่ผู้นำเอากระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจากประสบการณ์ของผู้นำ และนำเอาสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจของผู้นำไปใช้ในการแก้ปัญหาทางการเมือง เพื่อให้บ้านเมืองมีความมั่นคงได้ยาวนาน

ไพโรจน์ บุญประกอบ (๒๕๒๖) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นแนวทางการเมืองและสังคม ในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖-๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การศึกษาพบว่า ในด้านการเมือง เนื้อหาเรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นปัญหาทางการเมือง และปัญหาอันเกี่ยวเนื่องกับการเมือง สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม ในความคิดในการแก้ปัญหาที่มีทั้งแนวความคิดที่อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายและแนวความคิดที่ขัดแย้งกับกฎหมายในขณะนั้น ในด้านเศรษฐกิจ เนื้อหาเรื่องสั้นสะท้อนความยากจนข้นแค้นของประชาชน และชี้ให้เห็นว่ามีต้นเหตุมาจากอำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เปิดโอกาสให้ผู้ได้เปรียบอยู่แล้วได้เปรียบยิ่งขึ้น และการสมคบกันเอาใจเอาเปรียบประชาชนของผู้มีอำนาจหน้าที่และนายทุน แนวความคิดในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจมีลักษณะเดียวกับแนวคิดในการแก้ไขปัญหามหาเมือง ส่วนด้านวัฒนธรรมและค่านิยมพบว่ามีน้ำเสียงคัดค้านวัฒนธรรมและค่านิยมที่ไม่เป็นประโยชน์ และขัดขวางการดิ้นรนเคลื่อน ไหวต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่าของประชาชนผู้ทุกข์ยาก และเสนอแนวความคิดให้สร้างวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เรื่องสั้น แนวการเมืองและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคมอย่างแท้จริง

พรศักดิ์ พรหมแก้ว (๒๕๒๑) ได้ศึกษาวรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ พบว่า เทียนวรรณได้เสนอแนวความคิดทางการเมืองเพื่อพัฒนาสังคมไทยไปสู่ความเป็นอารยะชาติอย่างแท้จริง และเรียกร้องให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการพัฒนาประเทศ และช่วยกันปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคม อันเป็นผลมาจากจิตสำนึก อิทธิพลจากพุทธศาสนาและการได้พบเห็นสภาพทั่วไปในสังคมขณะนั้น เทียนวรรณได้ เสนอแนวความคิดโดยชี้ให้เห็นว่าชนในสังคมไทยส่วนมากไม่ค่อยมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาการเมือง แต่ชนบางกลุ่มพวกที่รักษาดีบ้านเมืองและมีความปรารถนาในบ้านเมืองของคนเจริญก้าวหน้า อีกทั้งชี้ให้เห็นถึงความศรัทธาและความเชื่อมั่นในองค์พระมหากษัตริย์ และชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยยังบกพร่องต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ทุกคนจึงต้องรู้จักนำเอาสิ่งหรือสภาพต่างๆ ในสังคมมาพิจารณาว่ายังเหมาะสมแก่การณ์และสมัย หรือว่าควร จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขประการใดบ้าง

ธิดา วัฒนกุล (๒๕๑๙) ได้ศึกษาแนวความคิดทางการเมืองในบทละครพระราชนิพนธ์ของ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน ๑๓ เรื่อง การศึกษาพบว่า เนื้อหาพระราชนิพนธ์ ปรากฏเรื่องการเมือง คือ แนวความคิดทางการเมือง การพัฒนาการทางการเมือง ปรัชญาการเมือง และวัฒนธรรมการเมือง โดยมีลักษณะที่เป็นศาสตร์ในวิชาการเมือง และแนวพระราชดำริส่วน พระองค์ทางการเมือง ซึ่งผสมผสานทั้งแนวความคิดของนักปฏิบัตินิยม และนักอนุรักษ์นิยม โดย พระองค์มุ่งประโยชน์ต่อประเทศชาติ และประชาชนเป็นสำคัญ ส่วนสภาพการเมืองที่ปรากฏใน บทละครพระราชนิพนธ์ มีทั้งการเมืองภายในประเทศ และภายนอกประเทศ ซึ่งมีอิทธิพลต่อ แนวพระราชดำริส่วนพระองค์ทางการเมือง เป็นข้อสังเกตว่า สภาพสังคมมีอิทธิพลต่อผู้แต่งใน การสะท้อนภาพสังคม และในขณะเดียวกันวรรณกรรมก็มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของคน ในยุคสมัยเดียวกันและในสมัยต่อ ๆ มา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมการเมือง สรุปได้ว่า วรรณกรรมการเมือง สามารถทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงสถานการณ์ของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัยนั้น และได้เรียนรู้ถึง แนวความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองของผู้เขียนหรือคนในสังคมยุคสมัยนั้นด้วย ซึ่งนักเขียนมักจะสอดแทรกในงานเขียนของตัวเอง เพื่อสนับสนุนหรือขับเคลื่อนสถานการณ์ของ บ้านเมือง หรือปลุกกระดมความคิดของคนในสังคมให้ต่อสู้ทางการเมือง

๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับรางวัลพานแว่นฟ้า

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า งานวิจัยที่ได้ศึกษาวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้ามีอยู่เพียง หนึ่งเรื่อง ดังนี้

บุญยแสน อตรีวิเศษ (๒๕๕๐ : ๔๓) ได้วิเคราะห์เรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๘ โดยวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมที่อยู่เรื่องสั้น พบว่า วรรณกรรม เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า มีเนื้อหาสาระครอบคลุม ๑๓ ประเด็น ได้แก่ สารส่งเสริม สนับสนุนประชาธิปไตยสู่การเมืองในอุดมคติ การวิพากษ์หลักการของประชาธิปไตย การวิพากษ์ นโยบาย ทางการเมือง ประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อเรียนรู้การเมือง การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ ประชาธิปไตยการต่อสู้ที่ยังไม่สิ้นสุด หัวใจที่ โหยหาอุดมการณ์ประชาธิปไตย การวิพากษ์ทุนนิยม นโยบายเศรษฐกิจการเมืองความอ่อนแอ ทางการเมืองของ ภาคประชาชน การเมืองครอบงำชะตากรรมมนุษย์ และความขัดแย้ง ทางการเมืองสถานการณ์ภาคใต้

วรรณกรรมเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า มีวาทกรรมที่ปรากฏ ๕ แบบ ได้แก่ วาทกรรมภาษาข้อมลของนักการเมือง วาทกรรมแห่งอุดมการณ์ วาทกรรมวิจารณ์สันดาน นักการเมือง วาทกรรมแห่งความดีเพื่อความงามในชีวิตและสังคม และวาทกรรมเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยและการเมือง

จากงานวิจัยเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้าสรุปได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของบ้านเมือง และวรรณกรรมการเมืองที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้าได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและสถานการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นเฉกเช่นกับวรรณกรรมอื่น ๆ และยังได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดทางการเมืองของนักเขียนและประชาชนที่มีต่อสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลานั้นด้วย

